

1. רשב"ם קהלת יב, ח
הבל הבלים - עכשיו נשלם הספר ואותן אשר סדרוהו אמרו מיכאן ולהבא.

2. אבות דרבי נתן, נוסחא א, פרק יח
לעת זקנותו של רבי יהושע נכנסו תלמידיו לבקרו אמר להם בני מה חידוש [היה] לכם בבית המדרש. אמרו תלמידך אנו ומימך אנו שותים. אמר להם ח"ו שאין דור יתום של חכמים. שבת של מי היתה. אמרו לו שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. אמר להם ובמה היתה ההגדה היום. אמרו בפרשת הקהל את העם האנשים והנשים והטף (דברים ל"א י"ב) אמר להם ומה דרש בה. אמרו לו כך דרש בה אנשים באים ללמוד ונשים לשמוע טף למה הם באים כדי לתת שכר טוב למביאייהם. אמר להם מרגליות טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני אלמלא לא באתם אלא לשמוע דבר זה די. אמרו לו ועוד דרש בה דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות (קהלת י"ב י"א) מה דרבן זה מכוון את הפרה לתלמיה כך דברי תורה מכוונים את האדם לדרכי חיים. אי מה דרבן זה מיטלטל אף דברי תורה מיטלטלין. ת"ל וכמסמרות נטועים מה נטועים אינן מתעקרינן אף דברי תורה אינן מתעקרינן. בעלי אסופות אלו תלמידי חכמים שנכנסין ויושבין אסופות אסופות אלו אוסרינן ואלו מתירין אלו מטמאין ואלו מטהרינן אלו פוסלין ואלו מכשירין. שמא (שם שם) יאמר לך אדם אשב ולא אשנה ת"ל נתנו מרועה אחד. א-ל אחד בראם ופרנס אחד נתנם רבון כל המעשים אמרם. אף אתה עשה אזנך כאפרכסת והכניס בהם דברי אוסרינן ודברי מתיריים דברי המטמאים ודברי מטהרינן דברי פוסלין ודברי מכשירין:

3. כלי יקר דברים יז, יא
לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. פירש רש"י אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל וכו'. נראה שדקדק זה מדלא קאמר לא תסור ימין ושמאל מן הדבר ומדקאמר ימין ושמאל אחר אשר יגידו לך, שמע מינה שהכי קאמר אף על פי שכפי האמת אינו ימין ושמאל זולת מה שהם יגידו לך שהוא ימין ושמאל, ובטעם דבר זה נתקשו המפרשים ונתנו טעמים רבים שנין דין מן דין:
וכפי האמת אין אני רואה שום קושי בדבר כי כבר אמרו חז"ל (חגיגה ג ב) שמא יאמר אדם הואיל והללו מטהרינן והללו מטמאין הללו אוסרינן והללו מתירין היאך אני למד תורה מעתה תלמוד לומר ניתנו מרועה אחד (קהלת יב יא) כולן א-ל אחד נתנן וכו', וקשה הלא הדרא קושיא לדוכתא וסוף סוף היאך אני למד תורה, אלא ביאור הדבר הוא שבכל דבר טומאה וטהרה יש כמה פנים לטהרו, וכמה פנים לטמאו, ואם התורה טהרתו הוא מפני שהצדדים המראים פני טהרה הם מרובים יותר מן הפנים המראים פני טומאה וכן להיפך, והוא הדין בדבר מותר ואסור, וכשר ופסול, ומטעם זה אמרו חז"ל (סנהדרין יז א) שאין ממנין לסנהדרין עד שיוודע לטהר השרץ מן התורה, וטעמו של דבר שאם לפעמים צריכין להוראת שעה לפסוק נגד התורה משום עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהלים קיט קכו), אז יכול החכם או הנביא לצרף לסברת עת לעשות לה' אותן מיעוט סברות שכבר נדחו מחמת הרוב ולילך אחר המיעוט כהוראת אליהו בהר הכרמל, אבל אם אין החכם או הנביא יודע שום סברא אל ההיפך אז לעולם לא יטהרו אפילו בהוראת שעה והרי הוא מחויב לטהרו מטעם סמוך עת לעשות לה' למיעוט סברות הנוטין אל ההיפך ואתרע רובא דכנגדו, ואם בית דין שלמטה פוסקים טהור על דבר שהוא טמא מן התורה הואיל שיש סברות גם לטהרו סמוך רובא של בית דין שלמטה שהסכימו לטהרו אל מיעוט סברות שיש לו בלאו הכי לטהרו ואתרע רובא של טומאה, כי נתן ה' כח גם לבית דין שלמטה לעשות סברות לכאן ולכאן ונתרבו הסברות הנוטין לצד טהרה. ועל כן יפה אמרו חז"ל (חגיגה ג ב) עשה אוזנך כאפרכסת וקנה לב לשמוע דברי המטהרינן ודברי המטמאין, כי כפי האמת כל אדם צריך לכל הסברות כי אי אפשר לו להיות מן הסנהדרין עד אשר יהיה ידו בכל הסברות, ומטעם זה ראוי לקבל מהם אפילו אם אומרים על ימין שהוא שמאל מצד אותן סברות הנוטים גם לצד שמאל וזה דרך נכון מאד:

4. שבת ל, ב

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה, ומפני מה לא גנוזו – מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה, תחילתו דברי תורה – דכתיב מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש ואמרי דבי רבי ינאי: תחת השמש הוא דאין לו, קודם שמש – יש לו. סופו דברי תורה – דכתיב סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם.

5. שמונה קבצים, קובץ ג, כא

הספקנות היא תוצאה של האליליות, והאחרונה היא תוצאתה של התרשלות המחשבה כשכופה האדם את שכלו לפתור לו את חידת הכל ע"פ אותו החלק של החמירות שהוא סופג בחושיו, בודאי מתקוממת המציאות לעומתו, והחמירות כשהיא תופשת את האדם בחזקה בצבתייה, אפילו אלפי פעמים יתפלסף, לא ישרים עם המציאות הרחבה להביא בחשבון הקפי את הגשמיות והרוחניות ביחד. את החיים שתחת השמש עם שלמעלה מהשמש. וכשהשירה מנגנת בקרבו לא תועיל לו כל התחכמות, הכל הבל יגזור ולמסקנא של כי זה כל האדם לא יבא, ולא יוכל לבא, לראות חזות הכל בשכלול הרצון, בתגבורת עוזו, באותו אומץ הנפש, המבוטא באמת במלה הגדולה של יראת אלקים, שהגמדים הרוחניים מוצצים ממנה המון רב של רפיון לב ומחשבה נודדת. זה יוכל רק פילוסוף עליון, שהנשמה הישראלית מאירה את חדרי לבו, התגשמות ותו האומץ והגודל בחיים, המשכחו של חיי הרצון שהם בעצמם נוזלים ממקור קדומים, מחיי כל העולמים וממקורי מקורותיהם, עד עומק היסוד של חיי המעשה, החברה והתרבות, ולמצא ע"י תורה בלתי פוסקת זו את כל עומק האמת, את כל התנומים והגבורה, זאת היא הפילוסופיה הישראלית, העומדת על המפתח, שבין השכלת החול, ובין הופעת הקודש, חכמתו של שלמה. אופיה ותוכנה, המקיפה את יסוד ההויה, ומסיימת סוף דבר, את האלקים ירא ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם. והלא כל הפסימיות נובעת היא רק מזה התוכן היחיד, של הספקנות. שמא החיים החמריים הם כל היש כל החיים. ועד כמה יוכל יסוד רעוע כזה שאין לו כל סמיכה מדעית ברורה כ"א אי אמונה עקשנית, לערער יסוד חיים מלאי דעת ואמונה עליונה, האומר בבטחה, שכשם שהחיים העוברים שלנו בימי העיבור היו רק הכנה לחיים יותר עליונים, ואם היה בהם איזה כח של בקורת, וכח זה היה לוקחם לכל החיים ודאי היתה הבקורת ההיא יוצאת מלאה זעם וספקנות, כן החיים הגמורים, שבגוף, האמת היא האמת האמונית, שהם רק התחלת חיים, פרוזדור של חיים. אמנם אם מהפרוזדור יתבע כל התביעות הטרקליניות יהיה רוגז בלי נחת הגורל, אבל אם יעריך הפרוזדור לפרוזדור, והטרקלין לעומתו לטרקלין, ודאי יונח החפץ, ולא יחודם של הפרוזדור והטרקלין אין מתודה אחרת כ"א זאת.

6. חגיגה ה, א

רבי יוחנן כי מטי להאי קרא בכי. כי את כל מעשה האלהים יבא במשפט על כל נעלם, עבד שרבו שוקל לו שגגות כזדונות תקנה יש לו? מאי על כל נעלם? אמר רב: זה ההורג כינה בפני חברו ונמאס בה. ושמואל אמר: זה הרק בפני חבירו ונמאס. מאי אם טוב ואם רע? אמרי דבי רבי ינאי: זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא. כי הא דרבי ינאי חזייה לההוא גברא דקא יהיב זוזא לעני בפרהסיא, אמר ליה: מוטב דלא יחבת ליה מהשתא דיהבת ליה וכספתייה. דבי רבי שילא אמרי: זה הנותן צדקה לאשה בסתר, דקא מייתי לה לידי השדא.

קהלת - מהלך הספר

פרק/פסוקים	תוכן	
א,א-יא	מחזוריות חסרת תכלית	קביעת המסגרת
א,יב-ב	הישגי האדם חסרי משמעות	
ג	התמקדות במסגרת החיים שניתנה לאדם בעולמו של הקב"ה	
ד,א-טז	נדרש מהאדם לפעול ולתקן את הקלקולים	הצורך בתיקון
ד,יז-ה,ז	צמצום הדיבור על מנת לבנות דרך עצמאית	הדרך לתיקון - סוד מרע חצי הספר
ה,ח-ו,ט	התרחקות מרדיפת הכסף והחומרנות המעוותות את דרך האדם	
ו,יז-כב	דרך החכמה - איזון של צדדים שונים	
ז,כג-ח,יז	יראת ה', כמשמרת את החכמה	הדרך הטובה
ט	הבחירה המוטלת על האדם החי בכל רגע	
י	הדרישה לשלמות המעשה ללא עצלות	
יא,א-יב,ז	סיכום - המחזוריות הקוסמית מאפשרת עשייה רבה בתוכה. כך חיי האדם הם תהליך שמאפשר לצקת לתוכו משמעות	סיכום
יב,ח-סוף	בחינת ההבל בעולם חושפת משמעות פנימית, שמסתכמת ליראת ה' שמקיימת את הכל	